

OBLIKE ANTIČNIH GROBOV NA DOLENJSKEM

TONE KNEZ

Dolenjski muzej, Novo mesto

Ob nenadni izgubi našega dragega akademskega učitelja prof. Josipa Klemenca, ki nas je vse globoko pretresla, naj mi bo dovoljeno, da se pridružim vrsti častilcev njegovega spomina. Poudariti moram, da sem si ob profesorjevih izkopavanjih kot njegov študent nabiral prvih praktičnih terenskih izkušenj, ki so mi odpirale pota v svet arheološkega znanstvenega raziskovanja. Z izkopavanjem in rekonstrukcijo šempetrskih edikul je profesor Klemenc s sodelavci uvedel nove metode v terenski arheologiji in spomeniškovarstveni službi pri nas. Spričo monumentalnih šempetrskih spomenikov, ki predstavljajo najvišji arhitektonski in umetnostni dosežek antične grobne arhitekture v Sloveniji, sem se namenil, da spominu rajnega profesorja pripravim članek o grobnih arhitekturah antičnega časa na Dolenjskem. Želel sem predstaviti pisanost grobnih oblik od anonimnih, preprostih grobnih jam, prek zidanih grobov in kamnitih skrinj do skoraj monumentalnih zidanih grobnic, ki so jih postavljali prebivalci antične Dolenjske svojim rajnim v trajen spomin.

Skoraj nepregledno arheološko gradivo, ki je bilo v zadnjih sto letih izkopano na Dolenjskem, je plod nešteti, po večini nestrokovnih, pa tudi sistematičnih izkopavanj, ki so nekaj desetletij polnila muzeje in privatne zbirke širom po Evropi. Danes računamo, da je bilo samo na Dolenjskem izkopanih več tisoč rimskih grobov. Večina arheološkega gradiva je bilo izkopanega v času največje kopaške konjunktore med leti 1885 in 1910; to sovпада z delovanjem Jerneja Pečnika, ki je z izkopaninami prav z Dolenjskega izdatno zalagal dunajski dvorni in ljubljanski deželni muzej. Ob vsem tem velikanskem številu izkopanin pa ugotavljamo žalostno dejstvo, da večina tega gradiva, kljub nekaterim dragocenim najdbam, po današnjih strokovnih merilih nima stroge znanstvene vrednosti, temveč je le tipološko in umetnostno zanimivo. Temu so krivi pomanjkljivi najdiščni podatki, neznane najdiščne okoliščine ter neznane, iztrgane ali celosamovoljno sestavljene grobne celote. Osnovno napako so naredili že na terenu samozvani kopači tipa Pečnik et consortes, nadaljnjo napako pa so storili tudi še muzejski delavci pred prvo svetovno vojno, ki so izkopano gradivo razstavljali in urejali v muzejskih zbirkah z estetskih vidikov in po tipoloških merilih. Zato sem se v članku omejil le na tisto gradivo, ki ima zanesljive najdiščne podatke, je primerno dokumentirano in je shranjeno v zbirkah domačih muzejev v Brežicah, Novem mestu in v Ljubljani. V članku sem želel prikazati raznovrstnost grobnih oblik, kakršne so bile v rabi

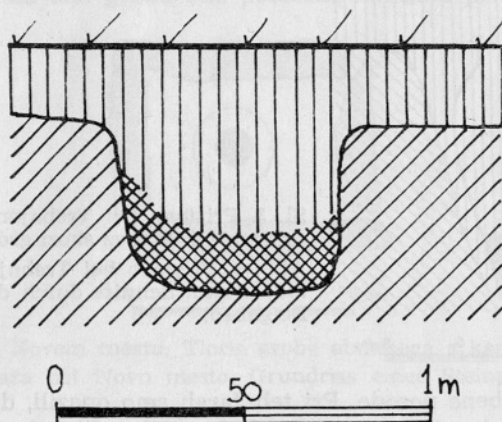
pri pokopavanju mrtvih v rimskem obdobju na dolenskem podeželju, njihov izvor, časovno opredelitev in razprostranjenost. Predvsem sem se oprl na večja dolenska grobišča, ki so bila izkopana v zadnjih tridesetih letih. Namenoma pa sem izpustil gradivo, ki je bilo izkopano v času avstro-ogrske monarhije, posebno še gradivo iz grobišča v Drnovem in njegovi neposredni okolici. To sem storil iz dveh razlogov. Prvič je gradivo s tega najdišča tako številno in s tako pomanjkljivimi podatki, da bi sistematično urejanje in vrednotenje zahtevalo izredno veliko časa. Drugi vzrok pa je ta, da so prebivalci Nevioduna živeli v organizirani mestni skupnosti, ki ima drugače kakor mala podeželska naselja svoje posebne, komunalne zakone, ki uravnavajo tako mestno življenje. S primerno konfrontacijo podeželskih in mestnih grobišč bi gotovo prišli do presenetljivih rezultatov, ki bi se v marsičem bistveno med seboj razlikovali. Naj omenim samo majhno podrobnost, da na podeželju pogrešamo italjskih kamnoseških grobnih oblik kot na primer sarkofagov, pepelnic in podobnega. Prevladujejo pa tradicionalne oblike pokopavanja, ki imajo svoj izvor nedvomno še v prazgodovinskem času. Gradivo, ki ga obravnavam v tem članku, je le majhen del tistega, kar je bilo izkopano na Dolenjskem, vendar pa kljub temu dajejo izsledki precej jasno sliko in kažejo na določene zakonitosti pogrebnih običajev, ki so bili v navadi na Dolenjskem v stoletjih pod rimsko okupacijo. Geografsko sem se omejil na Dolenjsko brez Bele krajine in pritegnil še najdišče Dobovo na levem bregu Save, ki organsko sodi v geografski in kulturni krog nižinskih predelov v spodnjem Posavju in spodnje Krške doline. Pri opisu posameznih grobnih oblik v okviru grobov z žganim pokopom sem se držal načela: od preprostih do popolnejših oblik. V tabelarnem pregledu (glej tabelo 1) so grobne oblike razvrščene po istem vrstnem redu, kot so opisane v naslednjem poglavju.¹

Oblike grobov

1. *Preprost žgani grob* (sl. 1, 2). Grob predstavlja preprost vkop, največkrat je to več ali manj okrogla jama, ki se proti dnu nekoliko zožuje. V tlorisu je grobna jama včasih tudi ovalne in celo zaobljeno pravokotne oblike. V nekaterih primerih, kot na primer v Dobovi in Ribnici pri Brežicah, so stene grobne jame tudi ožgane, kar je posledica ponovnega oz. dodatnega sežiganja telesnih ostankov in pridatkov v že izkopani grobni jami. Na dno grobne jame so nasuli pepel sežganih kosti, na vrhu pepela pa so položili pridatke in vse skupaj zasuli z zemljo, včasih pa so na vrh položili tudi kamenje. Jame so razmeroma plitvo vkopane, saj znaša globina le od 35 do 75 cm pod površino, v premeru pa merijo od 50 do 150 cm. To je najpreprostejša grobna oblika, ki jo poznamo v antičnem času na Dolenjskem. Najdišča: Dobova, Petrušnja vas, Pristava pri Trebnjem (*Praetorium Latobicorum*), Ribnica pri Brežicah (*Romula*), Vrh pri Križu.

¹ Članek je bil napisan z željo, da opozori in spodbudi k raziskovanju naše antične dediščine te vrste tudi v drugih predelih Slovenije. Pričujoči prispevek je le uvod v izčrпно študijo o antičnih pokopih, ki naj bi zajela vse grobne najdbe iz Dolenjske in Bele krajine. Podobne študije za Štajersko, Gorenjsko, Notranjsko in Primorsko bi bile dragocena podlaga za zgodovinski oris naših krajev v antiki.

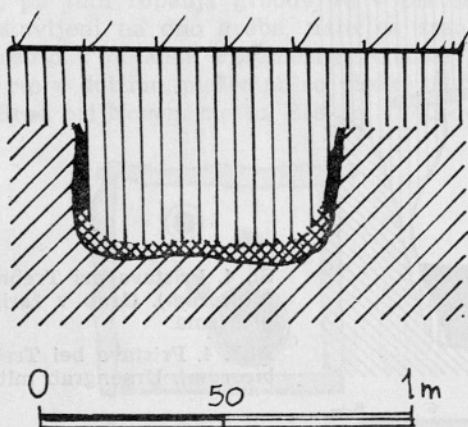
2. Grob v žari ali žarni grob (sl. 3, 4). Ta način pokopavanja je na Dolenjskem bolj redek, saj smo ga doslej opazili le na dveh najdiščih, ki sta geografsko zelo blizu skupaj: v Globodolu in v Pristavi pri Trebnjem. Tudi ta način pokopavanja sodi med zelo enostavne in cenene grobne oblike.

Sl. 1. Preprost žgan grob iz Dobove v prerezu (po P. Petruju)

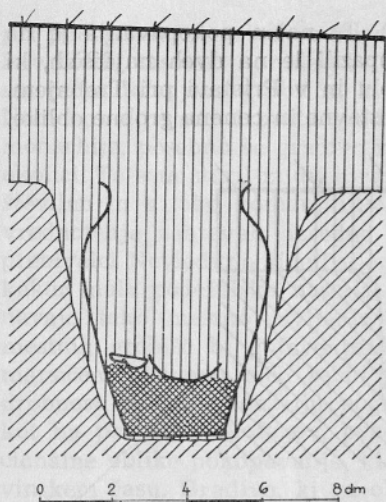
Abb. 1. Schnitt durch das Brandgrubengrab aus Dobova (nach P. Petru)

V tesno odmerjeno in izkopano grobno jamo so postavili veliko žaro, na njeno dno pa so nasuli pokojnikov pepel. Pridatke so položili na vrh pepela in žganine, vse skupaj zasuli z zemljo in na vrhu žaro pokrili s kamnito ploščo. Oblika in izdelava teh žar se močno ločijo od standardnih keramičnih oblik antičnega časa, saj merijo do 75 cm v višino in so zelo grobo in robustno izdelane, njihove stene pa so zelo debele. Po obliki še najbolj spo-

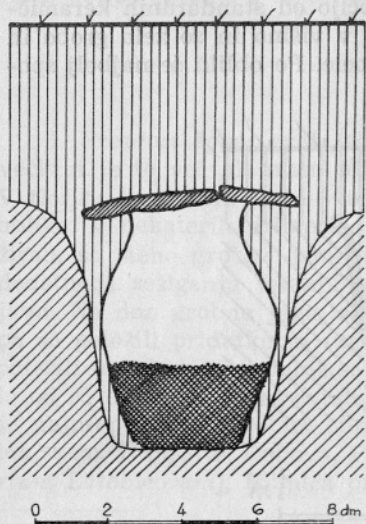
Sl. 2. Dobova. Prerez skozi preprost žgan grob z ožganimi stenami, kot posledica sežiganja v grobni jami (po P. Petruju)

Abb. 2. Dobova. Schnitt durch das Brandgrubengrab mit verbrannten Seitenwänden als Folge der Nachverbrennung in der Grabgrube (nach P. Petru)

Sl. 3. Pristava pri Trebnjem (*Praetorium Latobicorum*). Prerez skozi grob v žari s pridatki
 Abb. 3. Pristava bei Trebnje (*Praetorium Latobicorum*). Schnitt durch das Urnengrab mit Beigaben.

minjajo na shrambene posode. Pri teh žarah smo opazili, da je glini primešano dosti plev, tako da so te žare kljub svoji velikosti razmeroma lahke, pa tudi zelo porozne in krhke. Pri drugih žarah enakega tipa pa je glini primešanega veliko peska in so zaradi tega tudi močno drobljive. Na zunanji površini so te žare po navadi okrašene s preprostim metličastim ali pa glavničastim ornamentom. Ta način pokopavanja ima nedvomno svoje korenine daleč v prazgodovini, v času kulture žarnih grobišč. Najdišča: Globodol, Pristava pri Trebnjem (*Praetorium Latobicorum*).

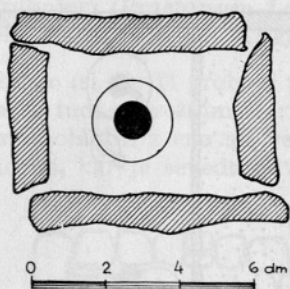

Sl. 4. Pristava pri Trebnjem (*Praetorium Latobicorum*). Grob v žari, pokrit s kamnitima ploščama

Abb. 4. Pristava bei Trebnje (*Praetorium Latobicorum*). Urnengrab mit Steinplatten gedeckt

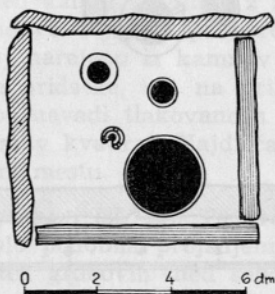
3. S kamnitimi ploščami obložen grob (sl. 5, 6). Grob je narejen tako, da so pravokotno oziroma največkrat kvadratno izkopano jamo obložili s kamnitimi ploščami, ki praviloma niso kamnoseško obdelane, temveč so

izbrali že po naravi tako oblikovane kamnite plošče. Plošče med seboj na stičiščih niso vezane z malto, temveč so le tesno staknjene in včasih na vogalih ob stikih zamazane z ilovico. Dno groba je največkrat raščena zemlja, včasih je na dno groba nasuta tanka plast peska, v nekaterih primerih pa je tudi na dno groba bila položena kamnita plošča. Znan je tudi

Sl. 5. Straža pri Novem mestu. Tloris groba obdanega s kamnitimi ploščami
 Abb. 5. Straža bei Novo mesto. Grundriss eines Steinplattengrabes

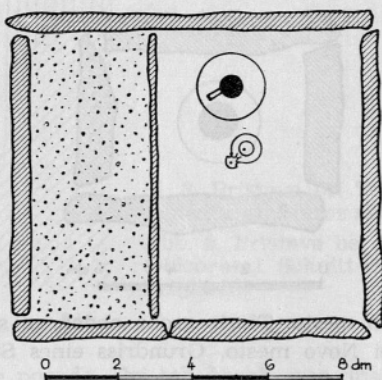
grob z Roj pri Šentjerneju (sl. 6), kjer sta dve stranici groba kamniti plošči, drugi dve stranici pa sta iz opečnih plošč. Grobovi tega tipa so praviloma kvadratne oblike z manjšimi in večjimi odstopanji, kar moramo pripisati terenskim razmeram in velikostim kamnitih plošč, ki so bile v ta namen na razpolago. Poleg čistih pravokotnih oblik pa se pojavi tudi mnogokotna oz. skoraj okrogla oblika grobov tega tipa; tak je bil izkopan v Bršljinu pri Novem mestu. Ni povsem jasno, ali so bili vsi grobovi tega tipa, to velja tudi za druge manjše grobne oblike, na vrhu pokriti s kamnito ploščo. Nekateri med njimi so jo imeli, toda večina jih je bila brez krovne plošče, kar je lahko posledica raznih poljskih del, kot na primer trebljenje kamnja, oranja itd., pa tudi ropanja grobov že v preteklosti. Pridatki v teh grobovih so postavljeni na dno groba, nato pa zasuti z zemljo. Dno groba je večkrat posuto s peskom. Posamezne stranice grobov tega tipa merijo od 60 do 130 cm v dolžino, plošče pa so visoke od 50 do 70 cm. Najdišča: Bela cerkev, Brod pri Novem mestu, Bršljin, Globodol, Malo Globoko,

Sl. 6. Roje pri Šentjerneju. Tloris groba s kamnitimi in opečnimi ploščami
 Abb. 6. Roje bei Sentjernej. Grundriss eines mit Stein- und Ziegelplatten belegten Grabes

Mrzlava vas, Novo mesto, Pristava pri Trebnjem (*Praetorium Latobiorum*), Ribnica pri Brežicah (*Romula*), Roje pri Šentjerneju, Ruhna vas, Straža pri Novem mestu, Straža pri Šentrupertu.

4. *S ploščami obložen in predeljen grob* (sl. 7, 8). Ta grobna oblika je v bistvu enaka prejšnji s to razliko, da je notranjost groba predeljena s

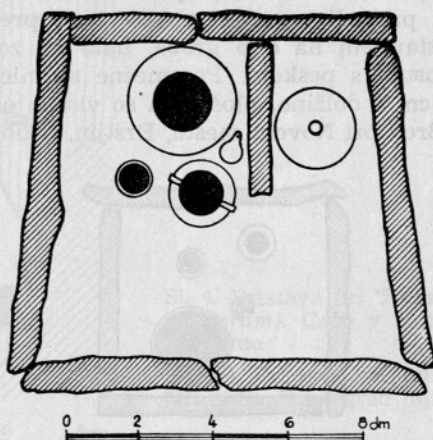

Sl. 7. Vrh pri Križu. Tloris predeljenega groba s kamnitimi ploščami.

V ožjem delu je raztresen pepel pokojnika

Abb. 7. Vrh bei Križ. Grundriss eines geteilten Steinplattengrabes

tanko kamnito ploščo na dva neenako velika dela. Na dno večjega prekata so položili grobne pridatke s hrano in okrasjem, v manjši del pa so položili pokojnikov pepel. Pepel umrlega so hranili na dva načina: ali v žari ali pa so ga raztresli na dno ožjega prekata. Posebno varianto te grobne oblike prikazuje sl. 8. To je grob, ki je bil izkopan v Dolenjem Polju in

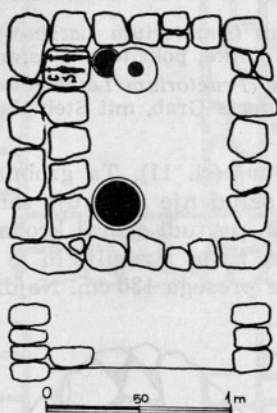

Sl. 8. Tloris predeljenega groba iz Dolenjega Polja. V ožjem grobnem predelu je shranjen pepel pokojnika v hišasti žari

Abb. 8. Grundriss des geteilten Steinplattengrabes aus Dolenje Polje. Die Asche des Verstorbenen ist in der Hausurne im engeren Teil aufbewahrt

je le nekako do polovice predeljen s kamnito ploščo, v tlorisu pa je nekoliko nepravilne pravokotne oblike. Pokojnikov pepel je bil hranjen na ožji strani v hišasti žari, štirje keramični dodatki pa na širši grobni strani. Ta grob je bil pokrit s kamnito ploščo, prav tako pa tudi menim, da so bili vsi grobovi tega tipa pokriti s kamnitimi ploščami. Najdišča: Dolenje Polje, Globodol, Pristava pri Trebnjem (*Praetorium Latobicorum*), Roje pri Šentjerneju, Straža pri Novem mestu, Vrh pri Križu.

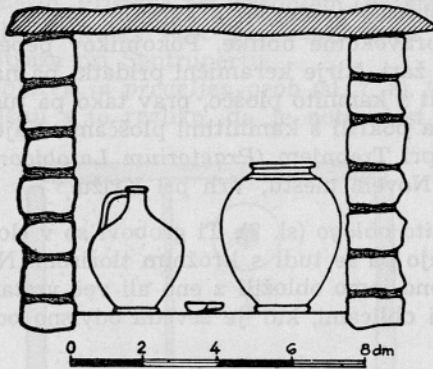
5. *Grob s kamnito oblogo* (sl. 9). Ti grobovi so v tlorisu praviloma kvadratne oblike, najdejo pa se tudi s krožnim tlorisom. Narejeni so bili tako, da so izkopano grobno jamo obložili z eno ali več vrstami lomljenega kamnja ali pa z rečnimi oblicami, kar je seveda odvisno od kamenja, kakor je

Sl. 9. Straža pri Novem mestu. Tloris s kamni obloženega groba s polico
 Abb. 9. Straža bei Novo mesto. Grundriss eines Grabes mit Steinbelag und Etage.

bilo na razpolago. Kamni niso bili med seboj vezani z malto, torej imamo pred seboj kamnite stene iz suhega zidu. Bili pa so ti kamni med seboj zelo večje sestavljeni, da so se drug v drugega dobro prilegali. Domnevam tudi, da so posamezne vrzeli med kamni zapolnili z zemljo, da so na ta način dobili bolj čvrste stoječe zidove. V večini primerov imajo grobovi tega tipa vzdolž ene stranice znotraj narejeno iz kamnov zloženo polico, na katero so polagali manjše grobne dodatke, kot na primer oljenke, fibule, nože, steklo itd. Dno groba je po navadi tlakovano s peskom. Mere teh grobov se gibljejo od 80 do 180 cm v kvadrat. Najdišča: Brod pri Novem mestu, Globodol, Straža pri Novem mestu.

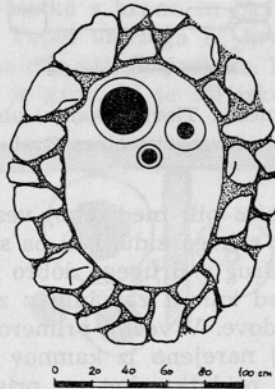
6. *Pravokotni zidani grobovi* (sl. 10). Ta grobna oblika je po tlorisni zasnovi in po velikosti zelo podobna prejšnjemu tipu grobov z bistveno razliko, da so kamni pri teh grobovih med seboj vezani z apneno malto, pa tudi stene so znotraj večkrat ometane. Ti grobovi imajo večkrat na notranji strani vzdolž ene stranice polico, kamor so polagali drobne grobne dodatke. Dolžina teh malih zidanih grobov ne presega 130 cm. Najdišča: Pristava pri Trebnjem (*Praetorium Latobicorum*), Straža pri Novem mestu.

Sl. 10. Pristava pri Trebnjem (*Praetorium Latobicorum*). Prerez zidanega groba pravokotne oblike, pokritega s kamnito ploščo

Abb. 10. Pristava bei Trebnje (*Praetorium Latobicorum*). Schnitt durch das rechteckig gemauerte Grab, mit Steinplatte gedeckt

7. *Ovalni zidani grobovi* (sl. 11). Ta grobna oblika je samo varianta prejšnje grobne oblike in se od nje razlikuje samo po tlorisni zasnovi, ker je največkrat ovalna, včasih pa tudi skoraj krožna. Grobovi tega tipa so zidani na obok ali pa je grob zasut z zemljo in je na vrhu naloženo kamnje. Tudi dolžina teh grobov ne presega 130 cm. Najdišča: Globodol, Regrča vas, Straža pri Novem mestu.

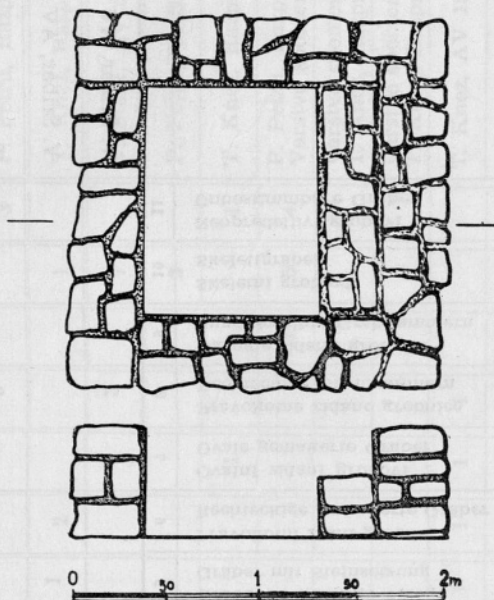
Sl. 11. Regerča vas. Tloris zidanega groba ovalne oblike

Abb. 11. Regerča vas. Grundriss eines gemauerten Grabes von ovaler Form

Vse doslej naštetje oblike grobov so bile narejene tako, da je bila celotna grobna konstrukcija vkopana pod površino zemlje, obe naslednji grobni arhitekturi pa sta s svojo konstrukcijo segali predvsem nad zemljo.

8. *Pravokotne zidane grobnice* (sl. 12). Te največje grobne oblike v antiki na Dolenjskem imajo skoraj vedno kvadratni tloris in se že po velikosti pa tudi po kvaliteti izdelave močno razlikujejo od malih zidanih grobov. Dolžina njihovih stranic meri najmanj 125 cm, večina njih pa meri

okrog 2 m in več v kvadrat. Temeljni zidovi teh grobnic so do en meter vkopani v zemljo in so zelo masivno in kvalitetno zidani. Vse te grobnice so znotraj brez izjeme ometane s fino apneno malto in prav tako tudi tlakovane z malto. Stene teh grobnic so bile po navadi poslikane v fresko tehniki z geometrijskimi pa tudi figurativnimi motivi. Tudi te grobnice imajo znotraj ob eni steni sezidano nizko polico, na katero so polagali grobne pridatke. Pri grobnicah teh oblik so se nam ohranili v najboljšem primeru komaj še do en meter visoki temeljni zidovi, tako na nam oblike vrhnjih delov grobnic niso znane, domnevamo jih lahko samo po analogijah.

Sl. 12. Bršljin. Temelji zidane grobnice pravokotne oblike s polico

Abb. 12. Bršljin. Grundmauern einer rechteckig gemauerten Grabkammer mit Etage

Zaradi velikosti, ker so segale precej visoko nad zemljo, so že zdavnaj postale plen roparjev grobov, ki so v njih iskali zaklade, kasneje pa so jih začeli podirati, da so na lahek način dobili kamen za zidavo. Tako dobimo pri izkopavanjih takih grobnic vedno samo še temelje in nekaj borih pedi stenskih zidov, da oplenjenih pridatkov ne omenjam. Najdišča: Bela cerkev, Bršljin, Globodol (?), Novo mesto, Straža pri Novem mestu.

9. *Okrogle zidane grobnice* (sl. 13). Ta grobna oblika je na Dolenjskem zelo redka, saj jo najdemo le v skrajnem jugovzhodnem delu Dolenjske ob sotočju Krke in Save ter v spodnjem Posavju. To je edina grobna oblika, ki je v tlorisni zasnovi popolnoma okrogla, na vrhu pa je vedno zaključena z zidanim kupolastim obokom. Zunanji obod temeljnih zidov je včasih tudi pravokotne oblike, toda notranji zid je vedno okrogel. Grobnice so znotraj vedno ometane z apneno malto, prav tako so tudi tla tlakovana z estrihom. Večina teh grobnic ima na vzhodni strani jaškast vhod z more-

Tabelarni pregled grobnih oblik na posameznih najdiščih
 Tabellenübersicht der Grabformen auf einzelnen Fundstellen

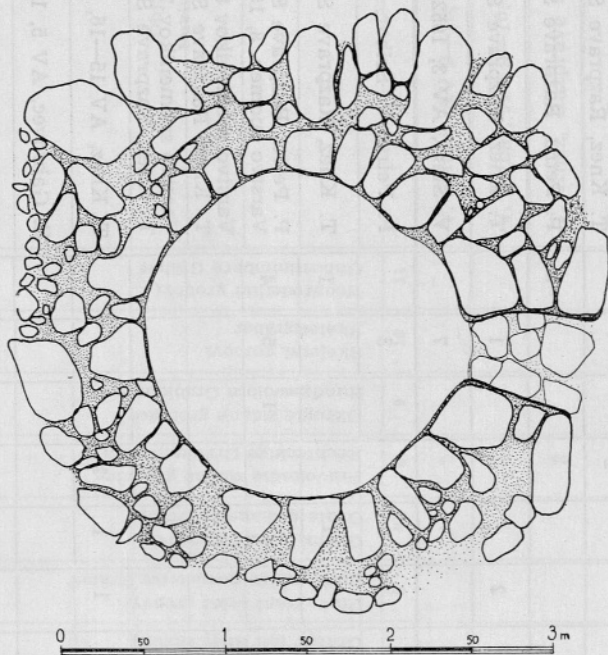
Tabela — Tabelle 1

Najdišča Fundorte	Oblike grobov Grabformen											Objave Publiziert
	Preprosti žgani grobovi Brandgrubengräber	Grobovi v žarah Urnengräber	S kamnitimi ploščami obloženi grobovi Steinplattengräber	S ploščami obloženi in predeljeni grob. Geteilte Steinplattengräber	Grobovi s kamnito oblogo Gräber mit Steinsetzung	Pravokotni zidni grobovi Rechteckige gemauerte Gräber	Ovalni zidani grobovi Ovale gemauerte Gräber	Pravokotne zidane grobnice Rechteckige Grabkammern	Okrogle zidane grobnice Rundgewölbte Grabkammern	Skeletni grobovi Skelettgräber	Neopredeljeni grobovi Unbestimmbare Gräber	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Bela cerkev			1					2				V. Šribar, AV 9—10, 1958/59 (1961) 251 ss.
Brod pri Nov. mestu			2		1							V. Šribar, AV 9—10, 1958/59 (1961) 114 ss.
Bršljin			3					2				T. Knez, Razprave SAZU (v tisku).
Dobova	27									2		P. Petru, Razprave SAZU (v tisku).
Dolenje Polje				1								T. Knez, Razprave SAZU (v tisku); Varstvo spomenikov 7, 1958/59 (1962) 240.
Globodol		1	10	1	26		1	1?	1?		4	S. Petru, Razprave SAZU (v tisku).

Malo Globoko			1									P. Petru, V. Šribar, AV 7, 1956, 298.
Mrzlava vas			1						1			Varstvo spomenikov 8, 1960/61 (1962) 208 s.
Novo mesto			2					2				V. Šribar, AV 9—10, 1958/59 (1960) 110 s.; T. Knez, Razprave SAZU (v tisku).
Petrušnja vas	7										3	P. Petru, Razprave SAZU (v tisku).
Pristava pri Trebnjem	3	9	2	1		2					1	T. Knez, Razprave SAZU (v tisku).
Ravno brdo											7	V. Stare, AV 3, 1952, 137 s.
Razdrto pri Šmarju											3	P. Petru, V. Šribar, AV 7, 1956, 298.
Regrča vas							1				1	T. Knez, Razprave SAZU (v tisku).
Ribnica pri Brežicah	27		4						1	5	4	P. Petru, Razprave SAZU (v tisku); Varstvo spomen. 8, 1930/61 (1963) 213 s.
Roje pri Šentjerneju			1	1								Varstvo spomenikov 8, 1960/61 (1962) 214; T. Knez, Razprave SAZU (v tisku).
Ruhna vas			4									Varstvo spomenikov 7, 1958/59 (1960) 339; T. Knez, Razprave SAZU (v tisku).
Straža pri Nov. mestu			4	2	1	1	1	1				T. Knez, AV 15—16, 1964/65 (1965) 145 ss.
Straža pri Šentrupertu			1									S. Gabrovec, AV 5, 1954, 144.
Vrh pri Križu	1			1								T. Knez, Razprave SAZU (v tisku).
Skupaj — Zusammen	65	10	36	7	28	3	3	8	3	18	12	= 193
Odstotek — Prozent	33,6	5,1	18,6	3,6	14,5	1,5	1,5	4,1	1,5	9,3	6,2	= 100 %

bitnim dromosom, na nasprotni strani znotraj grobnice pa je največkrat sezidana do pol metra široka polica. Zunanji premeri teh grobnic merijo od 3,5—2 metra, notranji premeri pa znašajo od 1,60—2 metra. Pri vseh odkritih grobnicah so se ohranili komaj 60—80 cm visoki temeljni zidovi, ker so bili vrhnji deli grobnic že v preteklosti porušeni.

Najdišča: Globodol (?), Mrzlava vas, Ribnica pri Brežicah (*Romula*), Veliki Kamen.

Sl. 13. Veliki Kamen. Temelj okrogle in obokane zidane grobnice. Na desni (vzhodni) strani je vhod v grobnico (po A. Uršičevi)

Abb. 13. Veliki Kamen. Grundmauern einer rundgewölbten Grabkammer. An der rechten (östlichen) Seite ist der Eingang in die Grabkammer (nach A. Uršič)

10. *Skeletni grobovi*. Število skeletnih grobov na Dolenjskem je v primeri z grobovi z žganim pokopom tako majhno, da predstavlja komaj 10% vseh grobov. Vsi skeletni pokopi so zelo preprosti: truplo so največkrat položili v izkopano jamo brez krste ali kakršnekoli druge obloge. Edino oba skeleta iz Dobove sta bila pokopana v leseni krsti, vendar časovna opredelitev obeh grobov ni povsem zanesljiva. Drug primer grobne oblike predstavlja grob 23 iz Ribnice pri Brežicah, kjer je bila grobna jama obložena s kamnjem. Velika večina grobov je bila orientiranih v smeri V—Z, nekateri med njimi pa tudi v smeri S—J. Vsi omenjeni grobovi so iz poznoantičnega časa, najbolj zgodnji med njimi (grob 19 iz Ribnice pri Brežicah) je iz tretje četrtine 3. stoletja. Vse kaže, da je bil od začetka 4. stoletja dalje skeletni pokop že pravilo.

V tabelarnem pregledu grobnih oblik na posameznih najdiščih (tabela 1), dobimo zelo jasno sliko o številčnem razmerju posameznih grobnih oblik. Če

odštejemo neopredeljive grobove in vzamemo število 181 grobov kot osnovo za preračunavanje, dobimo naslednji vrstni red grobnih oblik, izraženih s številom grobov in v odstotkih:

Tabela — Tabelle 2

Oblika groba — Grabform	Število grobov Zahl der Gräber	%
Preprosti žgani grobovi — Brandgrubengräber	65	35,9
S kamnitimi ploščami obdani grobovi — Steinplattengräber	36	19,8
S kamni obloženi grobovi — Gräber mit Steinsetzung	28	15,4
Skeletni grobovi — Skelettgräber	18	9,9
Grobovi v žari — Urnengräber	10	5,5
Pravokotne zidane grobnice — Rechteckige Grabkammern	8	4,4
Predeljeni grobovi — Geteilte Steinplattengräber	7	3,8
Pravokotni zidani grobovi — Rechteckige gemauerte Gräber	3	1,6
Ovalni zidani grobovi — Ovale gemauerte Gräber	3	1,6
Okrogle zidane grobnice — Rundgewölbte Grabkammern	3	1,6

Če pa nekoliko reduciramo število grobnih oblik na ta način, da združimo s kamnitimi ploščami obdane grobove in predeljene grobove v eno skupino in še pravokotne ter ovalne zidane grobove tudi v eno skupino, dobimo naslednje razmerje med posameznimi grobnimi oblikami:

Tabela — Tabelle 3

Oblika groba — Grabform	Število grobov Zahl der Gräber	%
Preprosti žgani grobovi — Brandgrubengräber	65	35,9
S ploščami obdani + predeljeni grobovi — Geteilte und ungeteilte Steinplattengräber	43	23,6
S kamni obloženi grobovi — Gräber mit Steinsetzung	28	15,4
Skeletni grobovi — Skelettgräber	18	9,9
Grobovi v žari — Urnengräber	10	5,5
Pravokotne zidane grobnice — Rechteckige Grabkammern	8	4,4
Pravokotni + ovalni zidani grobovi — Rechteckige und ovale gemauerte Gräber	6	3,2
Okrogle zidane grobnice — Rundgewölbte Grabkammern	3	1,6

Izvor, razprostranjenost, gostota

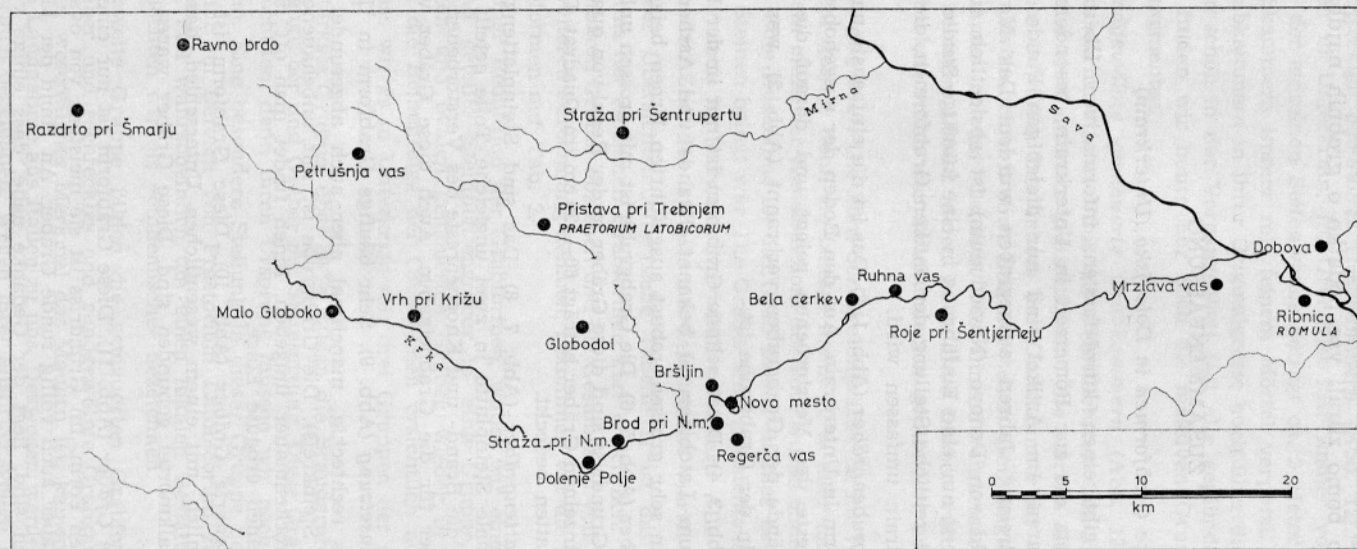
Iz gornje razpredelnice še bolj jasno vidimo razmerje med posameznimi grobnimi oblikami, ki so bile v rabi na dolenskem podeželju.

Prva in najmočnejša skupina so štiri grobne oblike: preprosti žgani grobovi, grobovi v žarah, s kamnitimi ploščami obdani grobovi in s kamni obloženi grobovi. Teh oblik je nad 80 % ali dobre štiri petine vseh naštetih grobov. Med njimi je daleč najštevilnejša skupina preprostih žganih grobov. Te štiri oblike so na Dolenjskem brez dvoma avtohtone, kajti njihov izvor moramo iskati še globoko v prazgodovinskem času, v obdobju kulture žarnih grobišč. Da je bil ta način pokopavanja zelo priljubljen in med prebivalci močno zakoreninjen, priča njihovo veliko število in sorazmerno še dolgotrajna uporaba v času rimske okupacije. Posebno mesto gre v okviru te skupine obliki grobov v žarah, ki jo najdemo samo v okolici Trebnjega. Domnevam, da kažejo ti grobovi na lokalni pogrebni običaj, ki je bil v navadi samo na območju pretorija Latobikov (*Praetorium Latobiorum*).

Druga skupina grobnih oblik so zidani grobovi: pravokotni in ovalni grobovi ter pravokotne in okrogle grobnice. Ta način pokopavanja, katerega bistvo je zidanje, je v naše kraje prišel nedvomno iz Italije z rimsko okupacijo in zato jo bomo imenovali kar »italska skupina«. Njihov odstotek je zelo majhen, kar je povsem razumljivo, saj so bile to drage in tehnično zahtevne grobne konstrukcije, ki so si jih lahko privoščili le bogati prebivalci. Ni dvoma, da je bilo največ takih grobnic zgrajenih v mestih in večjih naseljih in jih bomo na odmaknjenem podeželju le redko našli. Posebno mesto med njimi zavzemajo okrogle, kupolasto sezidane grobnice, ki so omejene le na skrajni vzhodni del Dolenjske Posavju (grobница v Globodolu ni povsem zanesljivo dokazana!) in jih v drugih delih Dolenjske zelo verjetno ne bomo našli.

Tretja skupina pa so skeletni grobovi. Pokopi so zelo enostavni: truplo so položili v izkopano jamo brez krste ali drugih konstrukcij, saj v naštetih primerih razen obeh grobov iz Dobove in groba 19 iz Ribnice niso našli takih sledov. Ker so vsi omenjeni skeletni grobovi samo iz poznoantičnega časa (časovna opredelitev obeh skeletov iz Dobove je še vedno neopredeljiva,) domnevam, da je bil skeletni pokop takrat že pravilo in v splošni rabi.

V uvodu sem že omenil, da na dolenskem podeželju pogrešamo kamnoseških grobnih oblik, kot so pepelnice, sarkofagi in podobno. Tudi te oblike grobov so izrazito italskega oz. mediteranskega izvora, ki jih bomo na Dolenjskem našli le v večjih »mestnih« naselbinah, kjer so delovali kamnoseki, in v njihovem zaledju, kamor je še segal njihov vpliv. Statistika nam pove da so bili na Dolenjskem v rabi po obliki in velikosti le skromni grobovi, ki do neke mere kažejo tudi socialne razmere prebivalcev Dolenjske v antičnem času. Zemljevid najdb (na str. 235) nam pove, da je večina grobov iz tistih najdišč, ki so bila neposredno ob veliki rimski cesti ali pa ob stranskih cestah, ki so se cepile od nje. Izstopajo pa najdišča s precejšnjim številom grobov, kot na primer: Dobova, Globodol, Bršljin in Straža pri Novem mestu, ki kažejo na to, da je tudi daleč stran od velike ceste bilo precej močnih naselbin. Seveda nismo še upravičeni na podlagi

Rimski grobovi Dolenjske, omenjeni v članku
 Im Artikel erwähnte römische Gräber in Dolenjsko (Unterkrain)

20 najdišč sklepatis o gostoti antičnih naselij na Dolenjskem. To bomo lahko storili šele takrat, ko bomo zbrali vse podatke o grobnih najdbah te pokrajine.

ZUSAMMENFASSUNG

Antike Grabformen in Dolenjsko (Unterkrain)

Die Abhandlung gibt einen kurzgefassten, informativen Überblick über die antiken Grabformen, die zur Römerzeit in Unterkrain, besonders auf dem Lande, im Gebrauch waren. Im Artikel sind nur diejenigen Funde angeführt, die in den letzten dreissig Jahren ausgegraben wurden. Das Material aus dem grossen Gräberfeld von Drnovo (Neviodunum) ist absichtlich ausgelassen. Die vorliegende Arbeit ist nur eine Einführung in eine künftige Studie über Herkunft, Ausbreitung und zeitliche Stellung der antiken Grabformen, die sämtliche Grabfunde aus Unterkrain umfassen wird.

1. *Einfache Brandgrabengräber* (Abb. 1, 2). Das ist die einfachste und zugleich die zahlreichste Grabform in Unterkrain. Auf den Boden der ausgehobenen Grabgrube wurden Brandreste des Verstorbenen gelegt und darauf die Beigaben. Manchmal sind die Wände der Grabgruben verbrannt (Abb. 2), was die Folge der Nachverbrennung in der Grabgrube ist.

2. *Urnengräber* (Abb. 3, 4). Diese seltene Grabform ist nur in der Umgebung von Trebnje (Praetorium Latobiorum) bekannt. Brand- und Aschenreste der Verstorbenen wurden in sehr grossen, robust ausgeführten Urnen beigesetzt.

3. *Steinplattengräber* (Abb. 5, 6). Die Grabgrube ist mit grossen unbehauenen Steinplatten belegt. Im Grundriss sind diese Gräber in der Regel von quadratischer Form. Die Grösse der einzelnen Gräber beträgt 60—120 cm im Quadrat. Die Gräber waren alle mit Steinplatten bedeckt.

4. *Geteilte Steinplattengräber* (Abb. 7, 8). Das sind Steinplattengräber, die innen durch eine schmale Steinplatte in zwei ungleiche Teile geteilt sind: der kleinere Raum war für die Brand- und Knochenreste des Verstorbenen bestimmt, der grössere Raum aber für die Grabbeigaben. Auch diese Gräber waren mit Steinplatten gedeckt.

5. *Gräber mit Steinsetzung* (Abb. 9). Sehr häufige Grabform in Unterkrain. Im Grundriss meistens rechteckig, manchmal aber auch abgerundet und fast kreisrund (Gräber mit Steinkreis). Die Grabgrube ist mit unbehauenen Steinen in der Technik der Trockenmauer umgeben. Innen findet man oft längs einer Grabseite eine aus Steinen erbaute Etage.

6. *Rechteckig gemauerte Gräber* (Abb. 10). Diese Grabform ist der oben beschriebenen sehr ähnlich, mit einem wesentlichen Unterschied, dass nämlich die Steinwände mit Kalkmörtel gebunden sind. Diese Gräber waren oben mit Steinplatten gedeckt.

7. *Ovale gemauerte Gräber* (Abb. 11). Diese Grabform ist nur eine Variante der vorher beschriebenen Form. Im Grundriss ist sie meistens von ovaler Form, manchmal findet man aber auch völlig runde Gräber. An Hand der Mauerreste, die nach innen gebogen sind, liegt der Gedanke nahe, dass einige von diesen Gräbern gewölbt waren.

8. *Rechteckige gemauerte Grabkammern* (Abb. 12). Das sind die grössten Grabformen in Unterkrain, im Grundriss fast immer von quadratischer Form. Die Länge der einzelnen Seitenwände beträgt ca. 2 Meter und mehr. Innen sind diese Grabkammern immer mit feinem Mörtel verputzt, sehr oft auch bemalt. Da die Grabkammern in ihrer Originalgrösse hoch über die Erdoberfläche ragten, wurden sie schon in der Vergangenheit fast alle geplündert und niedergerissen. Deswegen finden wir heute nur noch die massiven Grundmauern mit etlichen Beigabenfragmenten.

9. *Rundgewölbte gemauerte Grabkammern* (Abb. 13). In Unterkrain sehr seltene Grabform, die wir nur im südöstlichsten Teil dieses Gebietes finden. Im Grundriss sind sie stets kreisrund, und die starken Grundmauern tragen das kuppelartige Gewölbe. Das Innere der Grabkammer ist immer mit Mörtel verputzt und gewöhnlich mit einer Etage versehen. Der Eingang in die Grabkammer ist fast immer an der Ostseite. Die Innendurchmesser der einzelnen Grabkammern betragen 1,60—2 Meter. Auch diese Gräber wurden wegen ihrer Grösse und Sichtbarkeit schon vor Jahrhunderten geplündert und grösstenteils niedergerissen.

10. *Skelettgräber*. Die Zahl der Skelettgräber ist im Vergleich zu den Brandgräbern sehr gering, denn sie beträgt kaum 10 % aller angeführten Gräber. Alle sind von sehr einfacher Konstruktion: der Tote wurde ohne Sarg in der Grabgrube beigesetzt. Eine Ausnahme ist das Grab 23 aus Ribnica bei Brežice, wo die Grabgrube mit Steinen belegt war. Die Gräber sind grösstenteils in Richtung Ost-West, einige aber auch in Richtung Nord-Süd orientiert. Alle Skelettgräber sind aus der spätantiken Zeit, das früheste aus dem letzten Viertel des 3. Jahrhunderts.

Aus der Übersichtstabelle (siehe Tabelle 1) ist das Zahlen- und Prozentatzverhältnis der einzelnen Grabformen klar ersichtlich. Wenn wir die Zahl der unbestimmbaren Gräber abziehen und die Gesamtzahl von 181 Gräbern als Grundlage zur weiteren Berechnung nehmen, bekommen wir die Reihenfolge der häufigsten Grabformen auf Tab. 2.

Bei einer Reduktion der Grabformen, wobei wir einerseits die Steinplattengräber und geteilte Steinplattengräber in eine Gruppe, und andererseits die rechteckigen und ovalen gemauerten Gräber wieder in eine Gruppe vereinigt haben, ist die Reihenfolge der Grabformen ersichtlich auf Tab. 3. Daraus geht hervor, dass wir es in Unterkrain mit drei Gruppen der antiken Grabformen zu tun haben:

Die stärkste Gruppe, über 80 %, bilden die Brandgrubengräber, Urnengräber, Steinplattengräber und Gräber mit Steinsetzung. Diese Grabformen sind in Unterkrain autochthon, denn ihren Ursprung müssen wir noch tief in prähistorischer Zeit suchen. Eine besondere Stellung in dieser Gruppe nehmen die Urnengräber ein, die nur im Bereich von Praetorium Latobicorum zu finden sind. Es geht in diesem Fall wahrscheinlich um einen lokalen Bestattungsbrauch. Die ganze Gruppe möchten wir als »einheimische« bezeichnen.

Die zweite Gruppe bilden die gemauerten Grabformen: rechteckige und ovale Gräber und rechteckige und rundgewölbte Grabkammern. Diese Grabformen, deren wesentliches Merkmal das Mauern ist, kamen unzweifelhaft mit der römischen Landnahme aus Italien zu uns. Deswegen werden wir sie auch als »italische« Formen bezeichnen. Wegen ihrer anspruchsvollen Bautechnik ist ihr Prozentsatz gering, was begreiflich ist, denn solche Grabformen konnten sich nur

reiche Einwohner leisten, die selten auf dem Lande, wohl aber in der Stadtsiedlungen lebten.

Die dritte Gruppe bilden die Skelettgräber. Die Beisetzung ist sehr einfach: der Tote wurde ohne jegliche andere Konstruktion in die ausgehobene Grabgrube hineingelegt. Alle erwähnten Skelettgräber sind aus der spätantiken Zeit. Deswegen vermuten wir, dass zu jener Zeit die Beisetzung in Skelettgräbern schon allgemein üblich war.

Auf dem Unterkrainer Land ist bemerkenswert das Fehlen der Steinmetzgrabformen wie: Sarkophage, Aschenkisten usw., die ausgesprochene italische Formen sind, und nur in grösseren Siedlungen, wo Steinmetze tätig waren, zu finden sind. Aus der Übersichtstabelle geht hervor, dass in Unterkrain nur bescheidene Grabformen im Brauch waren, was eingermassen auch die sozialen Verhältnisse der Einwohner widerspiegelt. Aus der Fundkarte (siehe St. 235) ist ersichtlich, dass die meisten Fundstellen nahe an der grossen Itinerarstrasse Emona—Siscia und an ihren Nebenstrassen angelegt waren.